pių Nr. 13 (kapo Nr. 7) ir Nr. 12 (kapo Nr. 5) galima spręsti, kad pilkapiai pilti pradėti m.e. I tūkstantmečio viduryje. Tačiau šio laikotarpio kapai negausūs ir smarkiai apdardyti laidojant vėliau mirusius. Kiek daugiau aptikta VI-VIII a. kapų. Juose rastos apyrankės: tuščiavidurės smailėjančiais galais, įvijinės, juostinės nežymiai platėjančiais galais, žalvariniai smeigtukai ramentinėmis galvutėmis, ietigaliai - įmovinis ir įtveriamieji lauro lapo formos plunksnomis, įtveriamasis su dviem užbarzdomis, platieji kovos peiliai-kalavijai ir kt. IX-XII a. kapams būdingos antkaklės plokščiais užkeistais galais, tordiruotos keturkampiais galais, vytinės su 3 kūgeliais galuose fragmentai, "kario" apyrankės, juostinis ietigalis ir kt. dirbiniai. Degintinio kapo chronologija neaiški.

Taigi Visėtiškių pilkapyne laidota nuo V iki XII a.

Mirusiųjų laidojimas jų nedeginant ir iš dalies įkapės skiria Visėtiškių pilkapyną nuo Rytų Lietuvos pilkapių. Toks laidojimas būdingas sėliams ir latgaliams. Tačiau pastarieji mirusius daugiau laidojo ne pilkapiuose, o plokštiniuose kapinynuose.

Visėtiškių pilkapynas savo įranga ir laidojimo tradicijomis yra artimas Latvijos TSR Jekabpilio rajono Bokių kapinynui ir skirtinas sėliams.

Mykolas Michelbertas

TYRINĖJIMAI PARAGAUDŽIO PILKAPYNE

Vilniaus V. Kapsuko universiteto Lietuvos TSR istorijos katedros archeologinė ekspedicija tęsė Paragaudžio pilkapyno Kvėdarnos apylinkėje tyrinėjimus, pradėtus 1982 m. (žr. ATL 1982 ir 1983 metais. - V., 1984. - P. 58-60, ATL 1984 ir 1985 metais. - V., 1986. - P. 61-63). 1986 ir 1987 m. ištirta dar 11 pilkapių, esančių įvairiose pilkapyno dalyse.

Dauguma pilkapių nukentėję iki tyrinėjimų. Iš kai kurių pilkapių išlupinėti vainikų akmenys, keliuose iškasti bulviarūsiai ar mažesnės duobės, beveik ant visų sampilų augo medžiai. Nors 1986 m. rudenį kolūkis nupjovė medžius, teko kapoti likusias šaknis, rauti kelmus.

1986 ir 1987 m. tyrinėtų pilkapių sampilų forma ir dydis nevienodas. Daugumas sampilų buvo apskriti, jų skersmuo nuo 7-7,5 m iki 10,5-12,2 m, aukštis - 0,4-1,3 m. Keli pilkapiai turėjo ovalo formos sampilus, kurių dydis - 9x13 m ir 10x13 m, aukštis - 0,6-0,9 m.

Pilkapių vidaus įrengimas panašus. Visų sampilų pakraščiuose aptikti apskriti akmenų vainikai. Vainikų akmenys įvairaus dyžio, yra ir labai stambių akmenų: 85x90 cm, 75x120 cm, 70x140 cm ir panašiai. Vainikų skersmuo vidinėje pusėje - 3,3-6 m, išorinėje - 4,8-5,1 - 8,5 m. Prie kai kurių vainikų (pilk. VIII, IX, X, XI, XXXVII) išorėje buvo prijungti vienas ar keli puslankio formos priestatai, krauti taip pat iš įvairaus dydžio akmenų. Vainikai statyti labai tvarkingai, nepaliekant jokių tarpų. Kai kur dėtos kelios akmenų eilės, todėl vainikų plotis vietomis siekia 70-80 cm, aukštis - iki 80 cm. Nustatyta, kad pilkapiui skirta vieta nebūdavo išlyginama, bet paliekamas natūralus žemės paviršius. Pastebėti apeigų su ugnimi pėdsakai - degėsiai ir angliukai. Jie aptikti ir po vainikų akmenimis, ir sampiluose, atskirų kapų vietoje. Degėsių ir stambesnių anglių gausiausiai buvo X pilkapio pagrinde.

Atkreipė dėmesį dar vienas įdomus dalykas - kai kurių gretimų pilkapių vainikus jungė akmenų grindiniai. Nuo XXXVII pilkapio vainiko kelių metrų pločio grindinys vedė į R prie gretimo pilkapio akmenų vainiko. XXXVII ir IX pilkapių vainikus jungė 1,8 m pločio grindinys. Grindinys IX pilkapį jungė ir su X pilkapiu. Tokių grindinių anksčiau tyrinėtuose Žemaitijos ir Š Lietuvos pilkapynuose nebuvo rasta. Lieka neaišku, ar toks grindinys buvo tik takas, jungęs artimų giminaičių laidojimo vietas, ar tai buvo simbolinis takas į aną pasaulį?

Viename pilkapyje (kartu ir vainikų priestatuose) palaidota nuo 1 iki 4 mirusiųjų. Visi jie laidoti nedeginti. Griaučiai sunykę. Keliuose kapuose išliko palaidotųjų dantų, rankų kaulų fragmentų. Atrodo, kad mirusieji guldyti aukštielninki, ištiestoje padėtyje. Dauguma kapų aptikti pilkapių pagrinde, kai kurie - apskritų vainikų centre 20-80 cm gylyje nuo sampilų paviršiaus. Matyt, pastarieji buvo pirmieji kapai pilkapyje. Beveik visų mirusiųjų laidojimo kryptis vienoda. Jie guldyti galvomis į ŠV tarp 285° ir 345°. Atidžiau pasižiūrėjus į atskirų mirusiųjų laidojimo kryptis, matyti, kad 9 iš jų stengtasi guldyti galvomis į V (ŠV 285° - 310°), 3 - į Š (ŠV 320°-345°), 5 palaidoti tiksliai ŠV kryptimi (ŠV 315°). Tik vienas mirusysis guldytas priešinga kryptimi (PR 150°), - matyt, jį stengtasi laidoti galva į P.

Daugelyje kapų mirusiųjų galvūgalyje, kojūgalyje, kartais ir juosmens srityje rasta po 2 akmenis. Kartais ant minėtų akmenų galvūgalyje gulėjo kai kurios įkapės.

Vyrų įkapes sudaro geležiniai įmoviniai ir siauraašmeniai pentiniai kirviai, įmoviniai ietigaliai, peiliai tiesia ir lenkta nugarėle, taip pat papuošalai - žalvarinės prūsų serijos akinės segės, I grupės apskrito pjūvio apyrankės, keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais, antkaklė buoželiniais galais. Kai kuriuose vyrų kapuose (pilk. VII, k. Nr. 2, pilk. IX, k. Nr. 2, pilk. XI, k. Nr. 1) aptikta po 2 akines segės. Apskritai vyrų ir paauglių - berniukų kapuose dažniausiai aptinkama po 2 daiktus, nors nereti kapai su 4-6 daiktais.

Atkreipia dėmesį kai kurios vyrų įkapės. Dviejuose kapuose rasti siauraašmeniai pentiniai kirviai, kurie iki šiol Žemaitijos pilkapiuose buvo rasti tik Sandrausiškėje, Raseinių raj. Matyt, šie kirviai bus vieni ankstyviausių Žemaitijos pilkapiuose ir apskritai Lietuvos senojo geležies amžiaus kapuose. XII pilkapio k. Nr. 2 aptikti net 3 ietigaliai, tačiau dviejų iš jų smaigaliai buvę nulaužti dar iki įdedant ietį į kapą. Ietigalis su nulaužtu smaigaliu rastas XI pil-

kapio k. Nr. 2 ir tame pat pilkapyje kitas - atsitiktinai. Taigi kartais į kapą buvo įdedami jau nebetinkamai naudoti ginklai. Sunku atsakyti į klausimą, kodėl taip elgtasi. Gal buvo tikima, kad aname pasaulyje galima kautis ir tokiomis ietimis, o gal šie nebetinkami naudotis daiktai turėjo simbolizuoti gerus daiktus. Kol kas su tokiomis įkapėmis susidurta tik Paragaudžio pilkapiuose.

Moterų ir mergaičių kapuose aptikta po 3-5 daiktus, rasta daugiau papuošalų - žalvarinių prūsų serijos akinių segių, I grupės apskrito pjūvio apyrankių, keturkampio pjūvio apyrankių suapvalintais galais, apyrankė pumpuriniais galais, trikampio pjūvio apyrankė profiliuotais galais, raudono emalio karolių, puoštų juostelėmis ir augaliniu ornamentu, apvara, žalvario karolių ir įvijų apvara, antkaklė buoželiniais ir III grupės antkaklė tuščiaviduriais trimitiniais galais. Rasta ir keletas darbo įrankių - peilis lenkta nugarėle, yla.

Kaip matome, rasta ir importinių dirbinių. Tai emalio karoliai, patekę iš Romos imperijos provincijų, apyrankė pumpuriniais galais, tikriausiai patekusi iš Vyslos žemupio teritorijos. Atkreipia dėmesį ir antkaklė tuščiaviduriais trimitiniais galais. Kape (pilk. XXXVIII, k. Nr. 2) antkaklė rasta su prūsų serijos akine sege, dviem I grupės apskrito pjūvio apyrankėmis. Tai tipiškas B_2 periodo (apie 70-150 m.e.m.) įkapių kompleksas, patvirtinantis mūsų ankstesnę nuomonę, kad dalis III grupės antkaklių trimitiniais galais yra gana ankstyvos.

Tarp atsitiktinai rastų daiktų minėtinos žalvarinė IV grupės labai profiliuota segė ir profiliuota segė trapecine kojele. Dalis papuošalų gaminta specialiai vaikams (rasta nedidelių matmenų apyrankių).

Įkapės leidžia gana tiksliai datuoti 1986 ir 1987 m. atkastus kapus. Jie priklauso daugiausia B_2 periodui (apie 70-150 m.e.m.), dalis - B_2/C_1 periodui (apie 150-200 m.e.m.). Tyrinėjimai davė nemažai naujos medžiagos ir I-II m.e.a. laidosenai Žemaitijoje pažinti.

Liko neištirta dar apie 20 pilkapių, tyrinėjimai bus tęsiami.

Irena Senulienė

PADVARIŠKIŲ PILKAPYNO (TRAKŲ RAJ.) TYRINĖJIMAI 1986 M.

Padvariškių (Blagodatnos) pilkapynas yra Trakų rajono Kariotiškių apylinkėje, Trakų miško pramonės ūkio Lentvario girininkijos 82 ir 84 kvartaluose, apie 700 m į PV nuo geležinkelio Vilnius-Kaunas, 200 m į R nuo Raudoniškių kaimo ir 80 m į ŠR nuo Blagodatnos vienkiemio. Išliko 15 pilkapių, išsisklaidžiusių apie pelkėjantį Ežerėlio ežerą. Pilkapyno centre yra dvi grupelės - 6 ir 7 pilkapiai. Jie 8-12 m skersmens, 0,3-1,0 m aukščio. Miške pastebima daug pavienių įvairaus dydžio akmenų, kurie greičiausiai iš suardytų pilkapių.

Trakų istorijos muziejus 1986 m. ištyrė vieną į P-PV nuo minėtų grupių buvusį pavienį pilkapį. Jis buvo jau suardytas - sampile iškastas 3,7 m ilgio ir 1,0 m pločio griovys, į kurį buvo suverstos įvairios šiukšlės.

Sampilo aukštis - 0,85 m, skersmuo - 10 m, piltas iš molingos žemės. PR dalyje 0,47 m gylyje atsidengė taisyklingas 0,9 m skersmens iš nedidelių (0,4x0,2x0,2 m) akmenų sudėtas ratas. Nuėmus sampilą, išryškėjo akmenų vainikas, ėjęs pilkapio pagrindo pakraščiu. Vainikas geriausiai išlikęs P, PV ir ŠV sampilo pakraštyje, krautas iš įvairaus dydžio akmenų. ŠV vainiko dalyje išsiskyrė itin didelis - 0,82x0,74x0,80 m dydžio akmuo. Ant pilkapio pagrindo gulėjo dar keletas įvairaus dydžio atskirų akmenų.

Nuėmus sampilą, paaiškėjo, kad minėtas šiukšlėmis užverstas griovys yra gana taisyklingas ir iškastas 0,6 m giliau už sampilo pagrindą. Greičiau-